

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЇХ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

У статті розглядаються шляхи вдосконалення підготовки майбутніх учителів до організації виховної роботи, поняття «самовизначення», умови розвитку творчого потенціалу майбутнього спеціаліста, організації цілісного діяльнісно-виховного процесу.

Ключові слова: педагогічна творчість, самовизначення, мистецтво, ефективність виховної технології, критерії організації.

Zavgorodnaya T.K., Strazhnikova I.V.

TO PROBLEM OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL CREATION OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF PREPARATION OF THEM TO ORGANIZATION OF EDUCATION WORK

In the article the ways of perfection of preparation of the future teachers are examined to organization of education work, concept «selfdetermination», condition of development of creative potential of the future specialist, organization of integral active-educational process.

Keywords: pedagogical creation, selfdetermination, art, efficiency of education technology, criterions of organization.

В соціальній структурі суспільства особливе важливе місце займає молодь. Саме цей прошарок населення важливий тому, що він є джерелом поповнення трудових ресурсів, прагненням до самореалізації, їх відкритість для оволодіння новими знаннями і новим досвідом відкриває перед ними соціальну і професійну перспективу, що дозволяє розглядати підростаюче покоління як стратегічно значущу надію нації і держави у всіх сферах їх існування. Але все це, в більшій мірі, залежить від самовизначення особистості. Ми будемо розглядати поняття «самовизначення» в широкому соціально-педагогічному контексті. Це, за думкою С.Н.Чистяковою та Н.Ф.Родичева, не обмежує орієнтацію людини тільки на вибір професії, а включає його моральні, особистісні аспекти або компетентності, що дозволяють «діяти в соціальних, економічних та культурних умовах, що змінюються...» [6, с.7]. У цілому ці автори визначають самовизначення як «...складний динамічний процес

формування особистістю системи власних базових відношень, ключових компетентностей» [6, с. 7].

Тобто вони зближують поняття «Професійне самовизначення» і «особове самовизначення», що на нашу думку є не просто продуктивним, а й об'єктивно необхідним, оскільки професійне самовизначення є одним із важливих показників особи, що відбулася, в її цілісності особового самовизначення - відмова працювати за шаблоном, образом, інструктажу тобто стереотипно; прагнення постійне удосконалитися, тобто зробити по-своєму; прагнення збагатити удосконалити свою діяльність, тобто досягти творчого рівня [4, с. 26].

А зробити цю надію реальною можливо за умови розвитку творчого потенціалу майбутнього спеціаліста. Цього вимагає й сьогоднішній етап формування нових зовнішньополітичних та економічних реалій суспільства, значно вільний обмін інформацією, розширення міжнародних зв'язків, активізація наукового обміну, що веде до необхідності значних змін у системі сучасної освіти, які диктують принципово нові тенденції розвитку вищої школи,

Щоб у майбутніх педагогів розвивати основи педагогічної творчості, необхідно, в першу чергу, щоб людина розуміла зміст цієї морально-етичної якості, її сутність, показники вияву, могла критично оцінити рівень її сформованості у себе та інших. З метою виявлення рівня розуміння майбутніми педагогами категорії «педагогічна творчість» ми провели, використовуючи різноманітні методи психолого-педагогічних досліджень, експеримент, до якого залучили 270 студентів заочної форми навчання, що закінчують третій курс, тобто мають незакінчену вищу освіту та всі працюють в різноманітних типах закладів освіти. Отримані дані звертають на себе увагу і вимагають підвищення уваги викладачів до розширення знань студентів про творчість в педагогічному процесі. Так, продовжуючи речення «творчий педагог - це...», респонденти відповіли: «людина з багатою уявою, обізнана в різних галузях мистецтва» (Ірина, Львівська ЗОШ), «людина, яка вміє знайти підхід до дітей, за допомогою цікавих уроків, ігор, на уроках використовує методи наочності, спостереження...» (Леся, Тисменицька ЗОШ), «...яка порадить в будь – якій

ситуації» (Леся, Якубівська школа I ступеня), «людина талановита, яка може навчити дітей певної діяльності» (Ольга, Литвинівська ЗОШ), «людина, яка обдарована від Бога, яка знає методи, форми, принципи виховання, любить дітей, вміє знайти підхід до всіх» (Оксана, Угринівська ЗОШ I-II ступеня), «Людина, яка обізнана в різних галузях мистецтва, вміє творчо працювати з дітьми, творчо мислити» (Іванна, Львівська ЗОШ № 29) тощо. Як бачимо серед відповідей переважають, по-перше, ті, що зводять поняття «творчість в педагогічному процесі» до елементарних вимог до вчителя; по-друге, ті, що зводять тлумачення цієї дефініції до володіння якимось видом мистецтва, а третя категорія студентів (біля третини опитаних) – взагалі не дали відповідей. Однак слід зауважити, що практично жоден з респондентів навіть не наблизився до трактування творчості педагогічної, як «оригінального і високоефективного підходу учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання» [3, с. 326].

Підтвердженням цього висновку є й роздуми респондентів над темою «Чи є я творчою особистістю». Практично всі учасники, які виконували творче завдання, дали позитивну відповідь, проте обґрунтувати її, аргументувати конкретними прикладами не зміг практично жоден. Найбільш поширеними були відповіді типу: «це виявляється у вмінні малювати, співати, проводити цікаві уроки, виховні заходи», або «в цікавому проведенні уроків», «можу допомогти дітям у виготовленні декорацій до вистав», або «мені подобається працювати з дітьми, вони дуже цікаві» і т.д. Ще більш насторожуючі дані ми отримали під час дискусії на тему «Як співвідносяться педагогічна творчість окремого вчителя і всього колективу?» 90 % його учасників практично не зрозуміли питання і не активізували свою участь в ньому навіть після уточнення його змісту. Причин для отримання таких даних є багато. І, в першу чергу – це недостатня увага до формування в навчально-виховному процесі ВНЗ якісного вчителя, який відповідав би професіограмі, вимогам до нової генерації наставників молоді, відсутність цілісного процесу його підготовки. Підтверджують цей висновок емпіричні дані, отримані нами під час індивідуальних бесід зі студентами,

проведення анкетування. Так, тільки половина з опитаних змогли згадати прізвища педагогів, для яких характерні риси педагогічної творчості; тільки 40% назвали нові педагогічні технології, не завжди розкриваючи їх зміст; дуже обмежено (кожний п'ятий студент) назвав художній твір або інший друкований матеріал у яких мова йде про педагогічну творчість. А тому перед ВНЗ стоять завдання з ліквідації даних прогалин. А розв'язати дану проблему можливо тільки організовуючи цілісно, педагогічно доцільно, з використанням нових педагогічних технологій викладання не тільки дисциплін психолого-педагогічного циклу, а всіх дисциплін. Це дозволить не тільки розвинути творчий потенціал студента, але й, в деякій мірі, підвищити якість підготовки майбутніх педагогів взагалі.

Великі можливості по формуванню креативності студентів - майбутніх педагогів відкриває використання в учбово-виховному процесі ВНЗ нових технологій.

За переконанням відомої української дослідниці проблем освітніх технологій В. П. Беспалько, технологія - це мистецтво. Якщо мистецтво засноване на інтуїції, то технологія на науці. З мистецтва усе починається, а технологією усе закінчується, щоб потім усе почати спочатку [1, с. 3].

Враховуючи, що, з одного боку, майбутні педагоги найбільші труднощі відчують при організації виховної роботи з учнями, а, з іншого, – вони недостатньо володіють виховними технологіями (жоден з 104 опитаних студентів третього курсу конкретно не назвав будь-яку виховну технологію), метою статті є висвітлення деяких аспектів ознайомлення студентів з виховними технологіями.

Технологія виховного процесу - це сукупність методологічних і організаційно-методичних установок, що визначають підбір, компонування і порядок використання виховного інструментарію. Вона визначає стратегію, тактику і техніку організації процесу виховання [1].

Сучасні технології виховного процесу повинні мати особистісноорієнтоване спрямування, яке передбачало б власною метою формування й розвитку у

майбутніх педагогів особистісних цінностей, серед яких, О. Вишне夫斯基, виділяє творчість як таку рису характеру, яка «позначається на процесі діяльності і на її результатах» [2, с. 336].

Технологія виховного процесу визначає систему організації виховної діяльності в різних прийомах, алгоритмах, структурах стосовно кожної окремої особистості. Комплексне, взаємозалежне їхнє застосування повинно бути науково обґрунтованим і методично узгодженим. Як засвідчує досвід організації випускниками університету виховної роботи з учнями, вищих результатів у їх вихованості досягають ті, які застосовують виховні технології. Проте проведені дослідження (анкетування, бесіди, залучення студентів до організації різних виховних справ, виховних проєктів тощо), засвідчило, що вони не завжди розглядаються в учбовій установі важливою умовою ефективності виховної роботи. На жаль, й практика роботи загальноосвітніх учбових закладів показує невеликий відсоток учителів, які їх постійно використовують в учбово-виховній діяльності. На заваді учителям до впровадження виховних технологій виявилися недостатній рівень обізнаності з їх теоретичними основами, умінь для реалізації діагностики виховного процесу тощо.

Тому, для ліквідування цієї плями необхідно посилити увагу підготовки студентів до цієї роботи, а відтак змінити стереотипи існуючі в організації виховної роботи викладачів ВНЗ. З цією метою в багатьох ВНЗ України введені навчальні курси «Сучасні технології виховного процесу» (Миколаївський державний університет) або спецкурси «Виховні технології» (Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка й Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника).

Освітні технології в сучасному педагогічному знанні, де висвітлюються основні тенденції розвитку систем освіти та освітніх технологій у світовій педагогічній практиці, їх роль у педагогічному процесі вищої школи; історія розвитку освітніх технологій, їх класифікація; різні види технологій (загально педагогічні, предметні, інноваційні, виховні, соціально виховні, технології

авторських закладів, управління загальноосвітнім навчальним закладом, організації успішної діяльності). Особлива увага в системі освітніх та педагогічних технологій приділяється виховним технологіям. А саме розглядаються такі питання, як: характеристика компонентів виховних технологій; проектування нових технологій у педагогічній теорії і практиці; педагогічна діагностика як важливий етап реалізації виховних технологій та умова підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів-вихователів; технологія колективного творчого виховання (КТВ); підготовка вчителя-вихователя до впровадження технологій виховання; соціально-виховні технології та їх класифікація (технології сімейного виховання, «Школа – центр виховання в соціальному середовищі», соціально-педагогічних комплексів, трудового і професійного виховання та освіти, роботи з важковиховуваними дітьми).

Складовою навчальної програми є ознайомлення студентів з технологіями, які спрямовані на допомогу майбутнім не тільки педагогам, а взагалі фахівцям, у їх особистому професійному зростанню. Це стосується, в першу чергу, технології «Організація успішної діяльності», яка розглядається в історичному аспекті та передбачає оволодіння ними навичками цієї діяльності, а також оволодіння методикою усунення перешкод, які зустрічаються, формування іміджу успішної діяльності, а також технології саморозвитку педагога. Щодо останньої, то її вивчення передбачає розгляд концептуальних положень процесу саморозвитку, його характеристики, прагнення до самовдосконалення, саморозвитку як провідну вимогу при впровадженні технологій навчання, теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності; структуру інноваційної діяльності вчителя.

Слід наголосити також на технологіях виховання і навчання дітей із проблемами (основні чинники виникнення дитячих відхилень, причини, що зумовлюють девіантну поведінку, типізація дітей із проблемами, соціально-педагогічні ознаки, що визначають групи дітей із проблемами, використання соціально-виховних технологій для подолання дитячих девіацій, модель

диференціації та індивідуалізації навчання; технології компенсованого навчання) та роботи з важковиховуваними дітьми (характерні риси проблемних дітей; попередження та подолання важковиховуваності як цілісний процес; модель корекції девіантної поведінки; формування позитивної Я-концепції; використання цільових програм; включення в позитивну діяльність, вплив на емоційну сферу, встановлення особистісного контакту з дитиною; методи впливу на агресивних дітей тощо).

Наприклад, при проведенні занять спецкурсу в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. Володимира Гнатюка (викладач - доктор педагогічних наук, професор О. А. Янкович) використовується система творчих завдань (1. Підготуйтеся до обговорення проблем: У чому полягає творчість педагога? 2. Довести на прикладі школи, яку закінчили або описаних у художній літературі, в періодичній пресі, засобах масової інформації, які зустріли на сайтах інтернету тощо «Чи можливий творчий вплив на особистість учня і співтворчість з ним без постійного пошуку та впровадження нового в практику всього педагогічного колективу?»). Заслуговує на увагу і включення студентів до виконання різноманітних індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ). Вони виконуються студентом у позааудиторний час і є завершеною теоретичною і практичною роботою в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, одержаних у процесі лекційних, практичних і лабораторних занять.

Студент обирає тему і виконує ІНДЗ тільки із одного змістового модуля. Під час виконання індивідуального завдання необхідно передбачити можливість його практичного використання у навчальному-виховному процесі школи.

Індивідуальне завдання студента має містити елементи наукових досліджень. При його виконанні необхідно використовувати методи наукових пошуків: анкетування, експеримент тощо.

У цілому ефективність виховної технології досягається організацією цілісного діяльнісно-виховного процесу відповідно до вимоги концепцій виховання, наукових рекомендацій і реальних потреб:

- соціально-ціннісною, цільовою і змістовою спрямованістю виховання, оптимальною його організацією в межах продуктивної моделі, алгоритму технології;
- забезпеченням позитивної мотивації в навчально-виховному процесі, розкриттям і реалізацією сутнісного потенціалу кожного учня;
- досягненням згуртованості класного колективу, згоди в родині, що забезпечує учню цілісність як суб'єкту життя, діяльності;
- особистим відношенням вихователя до виконання посадових обов'язків на високопрофесійному, творчому рівні;
- всебічним забезпеченням виховного процесу.

Критеріями ефективності виховних технологій визначають:

- досягнення виховних цілей, пов'язаних з цілісним формуванням особистості, згуртованістю колективу, що виявляється в морально-психологічному стані і результатах навчання;
- відповідність виховної діяльності об'єктивним законам виховання, правовим нормам, вирішуваним завданням і потребам дитини;
- оптимальність системи виховної діяльності і дійовість виховних заходів, тобто відповідність її продуктивної моделі, алгоритму технології;
- рівень майстерності і мистецтва класного керівника у виховній діяльності, його особиста роль в організації цілісного діяльнісно-виховного процесу, у вирішенні практичних задач і конкретних проблем [5, с.229].

Таким чином важливим шляхом підвищення ефективності підготовки студентів до педагогічно цілеспрямованої організації виховної роботи в сучасних умовах, розвитку основ педагогічної творчості є оволодіння ними технологіями її організації.

Список використаних джерел:

1. Беспалько, В. П. Слагаемые педагогической технологии / В.П.Беспалько. – М.:

Педагогика, 1989. – с. 3.

2. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.

4. Пряжников, Н.С. Соотношение понятий «личностное самоопределение» и «профессиональное самоопределение» / Н.С. Пряжников // Понятийный аппарат педагогики и образования : сб. науч. тр. / отв. ред. Е.В.Ткаченко. – Екатеринбург : Изд-во Уральского гос. пед. ун-та, 1995. – Вып. 1. – С.119-130.

5. Освітні технології / За заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

6. Чистякова С.Н. Проблемы и риски самоопределения старшеклассников выборе профильного обучения / С.Н.Чистякова // Профильная школа. – 2004. - №4. - С.5-10